

ศึกษาวิเคราะห์มโนมยิทธิในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระจุฬปณณเถระ

An Analytical Study of Manomayiddhi in Buddhism :

A Case Study of Phra Culapanthaka Thera

พระสมุห์อนันต์ อินทวิโส (ปู่้าย)

Phrasamuh Anon Indavaso (Pu-Ai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

สมหวัง แก้วสุฟอง

Somwang Kaewsufong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail: Anon9Pu-Ai9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักมโนมยิทธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นอัตตคัคคด้านมโนมยิทธิของพระจุฬปณณเถระ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า

1) คำว่า มโนมยิทธิ หรือ มโนมยอทธิ หมายถึง ญาณที่ทำให้เกิดฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ เช่น สามารถนิรมิต (สรีระ) กายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ ให้มีรูปสำเร็จด้วยใจ สรีระที่นิรมิตขึ้นมานี้มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง สมบูรณ์เช่นเดียวกับสรีระกายเดิม ดังนั้น มโนมยิทธิ จึงเป็น ความสามารถทางใจของภิกษุผู้มีฤทธิ์ ได้เนรมิตรูปกายอื่นให้เหมือนกายเดิมขึ้นมาจำนวนมากมาย ซึ่งกายที่นิรมิตขึ้นมานี้สำเร็จมาแต่ใจนั่นเอง

2) ด้านอัตตคัคคในมโนมยิทธิของพระจุฬปณณเถระ พบว่า พระจุฬปณณเถระ เดิมเป็นพระไม่ฉลาด ท่องจำเพียงคาถาเดียวก็ไม่ได้ แต่ได้รับการแนะนำวิธีปฏิบัติจากพระพุทธเจ้า ด้วยการลูบผ้าขาวและบริกรรมว่า ผ้าเช็ดธุลี ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยคุณสมบัติพิเศษ คือมีฤทธิ์ทางใจ การพลิกแพลงจิตเมื่อหิวให้คนมานิมนต์ทำนุรูปเดียวไปฉันอาหาร แต่ท่านกลับเนรมิตภิกษุขึ้นมาจำนวนพันรูป ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเหมือนกันทั้งหมด คนคนนั้นถามว่า รูปใดชื่อจุฬปณณเถระ ทั้งพันรูปก็ตอบพร้อมกันว่า อาตมาชื่อปณณเถระ

ในที่สุดพระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่า รูปใดพุดก่อนว่า อาตมาชื่อปันถกะ ให้จับมือรูปนั้นมา เพราะพระรูปนั้นคือ พระจุฬปันถกะองค์จริง

คำสำคัญ: มโนมยิทธิในพระพุทธศาสนา, พระจุฬปันถกะเถระ

Abstract

This thematic paper is of 2 objectives: 1) to study the principle of Manomayiddhi in Theravada Buddhism, and 2) to study the outstanding in Manomayiddhi of Culapanthaka Thera. It is the Documentary Research analyzed data from Tipitaka and it's concerned texts. The results were found that :

1) The word Manomatddhi or Manomayaiddhi means the wisdom that makes something successful by mind. For example one can wishfully duplicate the new bodies those are resemble to the original body. These created bodies have composed of all complete organisms as well as the former body. Therefore Manomayiddhi is the mental success of the powerful monk.

2) On the expertise in Manomayiddhi of Culapanthaka Thera, it was found that in the beginning he is so dully person that he could not memorize only a single stanza. He, then, was guided to practice by the Buddha by rubbing the white cloth with say in his mind that "the dust cloth". With this technic, he can attain the Arhattaship with the auspicious quality. That is the Manomayiddhi and power of mental flexibility as mentioned earlier. When Jivaka, the Doctor sent the man to invite him for alms, the man saw the 1,000 monks in the Tenple. He asked then who is the Culapanthaka, the 1,000 monks replied him the same word that I am Culpanthaka. This causes him confuse a lot, he then, was suggest by the Buddha that he must hold the hand of the first monk who stare reply first. That monk is real Culapanthaka. Whereby, the Buddha praised him as the most outstanding in Manomayiddhi and power of mental flexibility than the other Bhikkhus.

Keywords: Manomayiddhi in Buddhism, Phra Culapanthaka Thera

บทนำ

การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีมากมายหลายวิธี ดั่งบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งในแต่ละกรณีเป็นผลมาจากการฝึกฝนตนเองด้วยความตั้งใจ ตั้งใจ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่เกินความสามารถของมนุษย์ในทุก

ยุคสมัย เพราะธรรมะไม่ขึ้นอยู่กับเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับสมัย คือ ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ดังพุทธพจน์ว่า “อกาลโก แปลว่า ไม่จำกัดด้วยเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส บรรลุเมื่อใด ก็ได้รับผลเมื่อนั้น ไม่เหมือนผลไม้ที่ให้ผลตามฤดู” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2553: 471) การบรรลุธรรมในชาติปัจจุบันของพระสาวกทุกรูป ไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่วรรณะ สถานะทางสังคม กำเนิด การศึกษา มีพระสาวกมาจากวรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ วรรณะศูทร วรรณะจัณฑาล และวรรณะหีนชาติ พระสาวกนั้นมีทั้งที่เคยเป็นกษัตริย์ เคยเป็นพราหมณ์ และเคยเป็นคนรับใช้ เมื่อท่านเหล่านี้ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ความแตกต่างทางวรรณะมิได้เป็นอุปสรรค เพราะทุกท่านมีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมได้ อุปนิสัยเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของพระสาวกแต่ละรูป (บรรจบ บรรณรุจิ. 2537: 23) และการบรรลุธรรมหรือการรู้แจ้งอริยสัจ 4 นี้ มีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะหนทางการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงการบรรลุธรรม คือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง อันได้แก่อริยมรรคมีองค์ 8 นี้เป็นหนทางก่อให้เกิดปัญญา เป็นไปเพื่อความสงบ ระงับ เพื่อตรัสรู้ และมัชฌิมาปฏิปทาที่มีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม9 ข้อ8: 592)

แนวทางปฏิบัติธรรมที่หลายสำนักในปัจจุบันกล่าวถึง คือ มโนมยิทธิ เป็นการเจริญกรรมฐานโดยกำหนดลมหายใจเข้า-ออก หรือหรือใช้กสิณนิมิต สามารถทำให้เกิดฌานและอภิญญาได้ ส่งผลให้ผู้สำเร็จการปฏิบัติขั้นต้นมีหูทิพย์ ตาทิพย์ได้ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่อง มโนมยิทธิ ความว่า มโน มยิทธิญาณ คือ ปัญญาที่ทำให้เกิดฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ สามารถนิรมิตกายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ ให้เหมือน กับกายที่เป็นอยู่เป็นต้น ดังอุปมาเรื่องงูกับคราบของงู เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชา 8 ของผู้สำเร็จฌานขั้นสูงสุด ขำนาญ จนคล่องแคล่ว

มโนมยิทธินี้ เป็นวิชาที่สำเร็จโดยมีฤทธิ์ทางใจ ซึ่งเริ่มต้นจากการบำเพ็ญสมาธิจนจิตสงบแล้วได้บรรลุฌาน แล้วจึงเจริญวิปัสสนาต่อ ดังนั้น ผู้ที่บรรลุธรรมด้วยวิธีนี้จะเป็นพระอรหันต์ผู้ถึงพร้อมด้วย ปฏิสัมภิทา 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม35 ข้อ784: 400) และอภิญญา 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม11 ข้อ431: 307)

จึงเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการการศึกษาวិเคราะห์มโนมยิทธิในพระพุทธศาสนา โดยมีพระจุฬปันถกเถระเป็นกรณีศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์มโนมยิทธิในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระจุฬปันถกเถระ” ตามที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎกและเอกสารสำคัญต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จักเป็นข้อมูลสำคัญที่เป็นแนวทางในการประพจน์สัมมาปฏิบัติแก่พุทธบริษัทและผู้สนใจสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักมโนมยิทธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเป็นอัตตคัคคะด้านมโนมยิทธิของพระจุฬปันถกเถระ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์มโนมยิทธิในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระ จูฬปันณเถระ” ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษา หลักมโนมยิทธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท และความเป็นอัตตาคะตังคะด้านมโนมยิทธิของพระจูฬปันณเถระ

ขอบเขตของเอกสาร ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี พระวินัยปิฎกฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นการขยายความในเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์ พระไตรปิฎกให้มีความละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ตำรา และผลงานทางวิชาการต่างๆ ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิ มาวิเคราะห์โดยการเรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. หลักมโนมยิทธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท

มโนมยิทธิญาณ คือ ปัญญาที่ทำให้เกิดฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ สามารถนิรมิตกายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ ให้เหมือนกับกายที่เป็นอยู่ เป็นต้น ดังอุปมาเรื่อง ภูกับคราบของงู เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชา 8 ของผู้สำเร็จฌานขั้นสูงสุด ชำนาญ จนคล่องแคล่ว ดังนั้นผู้ที่จะมีฤทธิ์ดังกล่าวนี้ ได้ต้องเจริญฌานทั้งรูปฌาน และอรูปฌาน และมีความชำนาญมาก และก็มีเนรมิตรูปอื่น ด้วยใจที่ออกจากฌานสูงสุด รูปนั้นก็เหมือนกับรูปที่คิดไว้ และเหมือนกับรูปของตนทุกประการ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องของปัญญาระดับสูงที่อบรมจนถึงขั้นสูงสุด ที่สำคัญยังไม่เข้าใจเรื่องฌานไม่ได้เห็นโทษของกิเลสในชีวิตประจำวัน แต่กับมีความต้องการฤทธิ์ด้วยโลภะ ดังนั้นโลภะ จึงไม่ใช่หนทางไปสู่การเจริญสมถภาวนาเลย จึงเป็นเรื่องของปัญญาตั้งแต่ต้น เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่ใคร บุคคลใด ที่จะไปทำมโนมยิทธิได้แบบง่ายๆ และมโนมยิทธิก็ไม่ใช่หนทางดับกิเลส

ดังปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ความว่า “ฤทธิ์ที่มาโดยนัยนี้ว่า ภิกษุในพระศาสนานี้เนรมิตกายอื่นนอกจากกายนี้ มีรูป สำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง เป็นต้น ชื่อว่า มโนมยอิทธิ [มโนมยิทธิ] เพราะเป็นไปโดยสำเร็จแห่งสรีระที่สำเร็จมาแต่ใจ อันอื่น ในภายในสรีระนั่นเอง.” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 2: 90)

เรื่องของฤทธิ์ทางใจ (มโนมยิทธิ) เป็นผลของการอบรมจนถึงความชำนาญคล่องแคล่ว และไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เป็นสิ่งที่ยากมาก แต่ประการสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ไม่ใช่หนทาง ที่เป็นไปเพื่อการดับกิเลส หนทางที่เป็นไปเพื่อการดับกิเลส มีทางเดียวเท่านั้น คือ การอบรมเจริญปัญญา อบรมเจริญมรรคมงคล 8 (สติ

ปฏฐาน) อันเป็นหนทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสาวกทั้งหลายดำเนินมาแล้ว ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจตั้งแต่เบื้องต้นเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการเริ่มต้นด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง สิ่งที่สามารถศึกษา และเข้าใจได้ในชีวิตประจำวัน คือ สภาพธรรมที่กำลังมี กำลังปรากฏในขณะนี้ ที่จะต้องฟังบ่อยๆ เนืองๆ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจริงๆ เรื่องปกติธรรมดาๆ ในชีวิตประจำวัน แต่รู้ได้ยาก เพราะเหตุว่า สะสมความไม่รู้มาอย่างเนิ่นนาน ซึ่งจะต้องมีความอดทน พร้อมทั้งมีความเพียรที่จะฟังพระธรรมต่อไป

ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการสมาทานพระกรรมฐาน คือ การกล่าวบทบูชาต่างๆ ดังนี้ คำบูชาพระรัตนตรัย คำขอขมาพระรัตนตรัย การสมาทานศีล คำสมาทานพระกรรมฐาน เป็นต้น การฝึกแบบนี้ เมื่อสมาทานพระกรรมฐานแล้ว หรือก่อนเริ่มการปฏิบัติ หลวงพ่อฤาษี ท่านจะให้ธรรมะ (ที่บางท่านอาจจะเรียกว่าเทศน์) เป็นแนวทางปฏิบัติ ให้ทุกคนเข้าใจเสียก่อนประมาณ 10 นาที สำหรับบางที่หรือบางครั้งที่หลวงพ่อบอกว่าไม่ว่าง ก็อาศัย เทปคำสอน ของหลวงพ่อบอกมาเปิด ให้ผู้ตั้งใจปฏิบัติได้รับฟังแทน ทั้งแบบประยุกต์เต็มกำลังและครึ่งกำลัง การฝึกแบบนี้ หลวงพ่อบอกท่านจัดให้ ครู เข้าไปแนะนำตามหลักสูตรประยุกต์ เพื่อหวังผลรวบรัด ช่วยให้ ผู้เรียน ปฏิบัติได้ผลเร็ว ท่านบอกว่า ถ้าให้ปฏิบัติเอง ของบางคนใช้เวลาตั้ง 20 ปี ก็ยังไม่ได้ข้อแตกต่าง ระหว่าง การไปหรือการรู้เห็น แบบครึ่งกำลัง และเต็มกำลัง นั้น ท่านบอกว่า การไปแบบครึ่งกำลัง คล้ายๆ กับไปในเวลากลางคืน มืดบ้าง สว่างบ้าง ไม่แน่นอน ส่วน การไปแบบเต็มกำลัง นั้น เหมือนกับ ตัวเราไปเอง เห็นชัดมาก ข้อที่เหมือนกัน ก็คือว่า จิตยังเชื่อมโยงกับประสาทอยู่ตามเดิม ร่างกายยังรู้ตัวอยู่ พูดได้รู้เรื่อง และได้ตอบกันได้ และ สำหรับผู้ที่มีปัญญาได้ศึกษา ปฏิบัติตามจริต และบารมีแห่งตน โดยมีจุดมุ่งหมายในขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ พระนิพพาน การหลุดพ้นจากอสังขกิเลสทั้งปวง มีวิมุตติญาณทัสสนะ นั่นเอง รวมความว่า หลักสูตรพุทธศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อ ฤาษี วัดท่าซุง). 2550: 34)

พระองค์ทรงจำแนกไว้เป็น หมวดใหญ่ ได้แก่ สุขขวิปัสสโก, เทววิโซ (วิชา 3), ฉฬภิญโญ (อภิญญา 6) และปฏิสัมภิทปตโต (ปฏิสัมภิทาญาณ) นั่นคือ ผู้มีอุปนิสัยในหมวด สุขขวิปัสสโก จะเป็นผู้ที่เรียบร้อย ง่ายๆ ชอบสบายๆ ไม่อยากรู้ อยากเห็นนัก อาศัยการอ่านจากตำราและฟังครูอาจารย์แนะนำ ก็พอใจแล้ว เมื่อปฏิบัติ อาจจะให้เห็นนิมิตบ้าง ผู้สนใจในหมวดเทววิโซ เป็นผู้ที่อยากรู้ อยากรู้เห็น ชอบสงสัย ฟังแต่คำบอกเล่า ก็ไม่เป็นที่พอใจ ต้องพิสูจน์ ให้รู้ ด้วยตัวเอง ให้เห็น ประจักษ์ด้วยตัวเอง จึงจะเชื่อผู้มีอชฌาสัย ในหมวดฉฬภิญโญ เป็น ผู้ชุกช่น ชอบค้นคว้า อยากรู้-อยากรู้เห็น ใจกล้า-ใจร้อน ว่องไว ตัดสินใจฉับพลันมากกว่าสองหมวดต้น ต้องรู้ได้ เห็นได้ และ ไปสัมผัสได้ จึงจะพอใจพอใจ ผู้ที่มีบารมีในหมวดปฏิสัมภิทปตโต จะเป็นผู้ทรง อธิติบาท 4 มีความดีสูงมาก เพราะมีความสามารถเป็นปฏิสัมภิทาญาณ รู้รอบ และรอบรู้ ทั้ง รู้ลึก และรู้กว้าง ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการจะรู้ได้ ยิ่งกว่าความสามารถของ 3 หมวดต้นรวมกัน แต่ทว่าผู้ที่จะมีความสามารถพิเศษตาม หมวดนี้ได้ ต้องเป็นพระอริยเจ้า ตั้งแต่พระอนาคามีขึ้นไป วิชามโนมยิทธิ ก็เป็นลักษณะวิชา หนึ่งใน 6 ของ หมวด ฉฬภิญโญ

ด้วยเหตุที่บุคคลในยุคปัจจุบัน ตั้งแต่ใกล้ถึงพุทธกาลเป็นต้นมา กล่าวได้ว่า ปัญญาในด้านธรรมะนั้นเสื่อมทรามลงมาก ไม่เข้าใจอย่างแท้จริง ในคำสอนขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ผู้ที่อาศัยผ้ากาสาฬหสูตร ของพระพุทธศาสนา ยังเป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นผิดเพี้ยนไปมากมาย บ้างถึงกับแบ่งพวก ตั้งนิกายใหม่ก็มี ทำให้พุทธศาสนิกชนผู้สนใจจริง ไขว้เขว ไม่รู้ว่า ข้อใดเป็นความจริง สิ่งไหนเป็นของปลอมปน (พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อดำ) วัดท่าซุง). 2550: 37)

ดังนั้น มโนมยิทธิ ที่หลวงพ่อดำ นำนามาแนะนำสั่งสอนแก่ท่านทั้งหลาย จักได้เป็นเครื่องพิสูจน์ด้วยตัวเอง รู้เอง เห็นเอง ให้ได้ทั้งข้อเท็จจริงและข้อจริง แก่ข้อสงสัยให้ตัวเองได้ ทั้งท่านยังได้มุ่งหวัง ให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึง ความดี ในพระศาสนา ทั้ง เปลือก สะเก็ด กระพี้ และแก่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ท่านเข้าใจได้ว่า การรักษารามณัฏฐะอริยเจ้า มีอามณัฏฐะโสตาบัน เป็นต้น เพื่อการหนีโรคและอบายภูมิอย่างถาวรนั้น ไม่ยากเลย วิชานี้จะพิสูจน์ได้ด้วยว่า ธรรมะของพระพุทธเจ้า เหมาะสมทุกยุคทุกสมัย ตายแล้วไม่สูญ นิพพานไม่สูญ นรก สวรรค์ นิพพานมีจริง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วจริง และยังช่วยพิสูจน์เตือนสติได้ว่า ตนเคยทำชั่วอะไร แล้วอยู่ในนรกขุมไหนมาบ้าง ทนทุกข์ทรมานอย่างไร จะได้เกรงกลัวบาปกรรม เลิกกระทำความเสียหาย การอ่านตำรา หรือฟังเขาเล่าอย่างเดียว ไม่พอที่จะช่วยให้เรารู้จริง ไม่เกื้อหนุนให้เราหนีโรคได้

2. เอตทัคคะด้านมโนมยิทธิของพระจุฬปณณกเถระ

พระจุฬปณณกเถระเมื่อได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ได้พิจารณาถึงธรรมที่ตนเองบรรลุ แล้วได้เกิดปีติเปล่งอุทานว่า “เมื่อก่อนญาณคติ (ปัญญา) ของเราเกิดเข้าไป จึงถูกใครๆ เขาดูหมิ่น พระพี่ชายก็ขับไล่ให้กลับไปอยู่บ้าน เรานั้นเสียใจไปยื่นร้องให้อยู่ที่ขุมประตูลังฆาราม เพราะความอาลัยในพระพุทธศาสนา พระศาสดาทรงประทานผ้าให้แก่เราแล้วตรัสว่า “เธอจงภาวนาให้ดี” เราได้รับพระดำรัสของพระชินสีห์ ยินดีในพระพุทธศาสนา ภาวนาสมาธิเพื่อเป็นพื้นฐานการบรรลุประโยชน์อันสูงสุด จึงได้บรรลุวิชา 3 ตามลำดับ

จุฬปณณก, ภิกขุ, พระ : มหาสาวกองค์หนึ่งในสี่มหาสาวก เป็นบุตรของธิดาเศรษฐีกรุงราชคฤห์ และเป็นน้องชายของพระมหาปณณกเถระ ออกบวชในพระพุทธศาสนาปรากฏว่ามีปัญญาที่บ่งชี้ให้เห็นอย่างดียิ่งพี่ชายมอบคาถาเพียง 1 คาถาให้ท่องตลอดเวลา 4 เดือน ก็ท่องไม่ได้ จึงถูกพี่ชายขับไล่เสียใจคิดจะสึก พอได้พบพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสปลอบแล้วประทานผ้าขาวบริสุทธิ์ให้ไปลูบคลาพร้อมทั้งบริกรรมสั้นๆ ว่า “รโหโรณ ะ ะ ะ”

ผ่านนั้นหมองเพราะมือคล้ำอยู่เสมอ ทำให้ท่านมองเห็นไตรลักษณ์ และได้สำเร็จพระอรหันต์ท่านมีความชำนาญแคล่วคล่องในอภิญญา 6 ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาผู้ฉลาดในเจตวิวัฏฏ์ หมายถึงฉลาดในการปรับเปลี่ยนใจ คือได้รูปาวจรมาน 4 (ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน) เพราะความฉลาดในสมาบัติ และผู้สามารถเนรมิตกายมโนมัย หมายถึงเนรมิตกายที่เกิดขึ้นด้วยใจ เช่น ตามปกติภิกษุทั้งหลายรูปเนรมิตให้กายเกิดขึ้นมีรูปร่างลักษณะเหมือนกัน ทางานอย่างเดียวกันได้เพียง 3 หรือ 4 รูป ไม่มากส่วนท่านพระจุฬปณณกเนรมิตกายให้เป็นสมณะตั้ง 1,000 รูป โดยการนึกเพียงครั้งเดียวทั้งยังสามารถทำให้กายที่เนรมิต

นั้นมีรูปร่างต่างกัน ทำการงานต่างกัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงเลศกว่าภิกษุผู้เนรมิตกายมโนมัยทั้งหลาย, ชื่อท่านเรียกง่ายๆ ว่า จุฬปันทก, บางแห่งเขียนเป็น จุลลันตก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม2 ข้อ153: 326)

การบรรลธรรมของพระจุฬปันทก

พระจุฬปันทกะนั้น ครั้นบวชแล้ว พระมหาปันทกเถระผู้เป็นพี่ชาย ได้พยายามอบรมสั่งสอน แต่ท่านมีปัญญาทึบ พี่ชายให้ท่องคาถา 4 บท ใช้เวลา 4 เดือน ยังท่องไม่ได้ จึงถูกขับไล่ออกจากวัด ท่านเสียใจยืนร้องให้อยู่ที่ซุ้มประตู (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม8 ข้อ75: 58)

พระศาสดาทรงทราบเหตุการณ์นั้น จึงเสด็จมาลอบเธอ แล้วได้ประทานผ้าขาวผืนหนึ่งให้แล้วตรัสสอนให้บริกรรมว่า โรหิธรณ โรหิธรณ (ผ้าเช็ดธุลี) พร้อมกับให้เอามือลูบผ้านั้นไปมา ท่านได้ปฏิบัติตามนั้น ไม่นานนักผ้าขาวผืนนั้นก็ค่อยๆ หมองไป สุดท้ายก็ดำสีเหมือนกับผ้าเช็ดหม้อข้าว ท่านเกิดญาณว่า แม้ผ้าขาวบริสุทธิ์อาศัยร่างกายของมนุษย์ยังต้องกลายเป็นสีดำอย่างนี้ ถึงจิตของมนุษย์เดิมที่เป็นของบริสุทธิ์ อาศัยกิเลสจรมาก็ย่อมเกิด ความเศร้าหมอง เหมือนกับผ้าผืนนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เป็นของไม่เที่ยงแท้ ท่านบริกรรมผ้านั้นไปจนจิตสงบแล้วได้บรรลุฌานแต่นั้นเจริญวิปัสสนาต่อ ก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญา

บุญญาธิการ แม้พระจุฬปันทกเถระ นี้ก็ได้บำเพ็ญบารมีอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานมาช้านาน จนในการแห่งพระพุทธรูปเจ้า ได้เห็นพระพุทธรูปองค์ทรงตั้งพระสาวกรูปหนึ่งไว้ในเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้เนรมิตกายอันสำเร็จด้วยฤทธิ์และคุณลาดในการพลิกแพลงจิต จึงได้ตั้งความปรารถนาเพื่อจะเป็นเช่นนั้นบ้าง จึงได้ก่อสร้างบุญกุศล สมเด็จพระทศพลทรงพยากรณ์ว่าจะได้ในสมัยแห่งพระพุทธโคดม จึงสร้างสมบุญกุศลอีกหลายพุทธันดร มาสมคำพยากรณ์ในสมัยแห่งพระพุทธรูปเจ้าของเราทั้งหลายจริงทุกประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม8 ข้อ75: 58)

ธรรมวาทะ เมื่อก่อนญาณคติ (ปัญญา) ของเราเกิดเข้าไปจึงถูกใครๆ เขาดูหมิ่น พระพี่ชายก็ขับไล่ให้กลับไปอยู่บ้าน เรานั้นเสียใจไปยืนร้องให้อยู่ที่ซุ้มประตูสังฆาราม เพราะความอาลัยในพระพุทธรูปศาสนา พระศาสดาทรงประทานผ้าให้แก่เราแล้วตรัสว่า เธอจงภาวนาให้ดี เราได้รับพระดำรัสของพระชินสีห์ ยินดีในพระพุทธรูปศาสนา ภาวนาสมาธิ เพื่อเป็นพื้นฐานการบรรลุประโยชน์อันสูงสุด จึงได้บรรลุวิชา 3 ตามลำดับ

นิพพาน พระจุฬปันทกเถระนี้ก็เหมือนกับอัสติมหาสาวกทั่วไป เมื่อบรรลุพระอรหัตแล้ว ก็ได้ช่วยพระศาสดาประกาศพระพุทธรูปศาสนาตามความสามารถ สุดท้ายก็ได้ปรินิพพานดับสังขารและการเวียนว่ายอย่างสิ้นเชิง

จุฬปันทกเถระคาถา : ภาพิตของพระจุฬปันทกเถระ พระจุฬปันทกเถระกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า เมื่อก่อนญาณคติ (ปัญญา) ของเราเกิดเข้าไปจึงถูกใคร ๆ เขาดูหมิ่น พระพี่ชายก็ขับไล่ให้กลับไปอยู่บ้าน เรานั้นเสียใจไปยืนร้องให้อยู่ที่ซุ้มประตูสังฆาราม เพราะความอาลัยในพระพุทธรูปศาสนา พระศาสดาทรงประทานผ้าให้แก่เราแล้วตรัสว่า เธอจงภาวนาให้ดี เราได้รับพระดำรัสของพระชินสีห์ ยินดีในพระพุทธรูปศาสนา ภาวนาสมาธิ เพื่อเป็นพื้นฐานการบรรลุประโยชน์อันสูงสุด จึงได้บรรลุวิชา 3 ตามลำดับ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม26 ข้อ557: 436)

วิเคราะห์เหตุทศกัณฐ์ด้านมโนมยิทธิของพระจูฬปันถกเถระ

ภูมิหลังของพระจูฬปันถกเถระครั้งนั้นบวชแล้ว พระมหาปันถกเถระผู้เป็นพี่ชาย ได้พยายามอบรมสั่งสอน แต่ท่านมีปัญญาทึบ พี่ชายให้ทองคำ 4 บาท ใช้เวลา 4 เดือน ยังทองไม่ได้ จึงถูกขับไล่ออกจากวัด ท่านเสียใจยืนร้องไห้อยู่ที่ซุ้มประตู ในขณะนั้น พระศาสดาทรงทราบเหตุการณ์นั้นมาโดยตลอด จึงได้เสด็จไปเพื่อห้ามการลาสิกขาของพระจูฬปันถกเถระ แล้วได้ประทานผ้าขาวผืนหนึ่งให้ แล้วตรัสสอนให้บริกรรมว่า “ระโฆระณัง ระโฆระณัง (ผ้าเช็ดธุลี)” พร้อมกับลูบผ้านั้นไปด้วย ไม่นานนักผ้าขาวผืนนั้นก็ค่อย ๆ หมองคล้ำไปจนเห็นเป็นสีดำ

ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า ด้วยความอดทนและความเพียร จึงทำให้พระจูฬปันถกเถระพิจารณาเห็นว่า แม้ผ้าขาวบริสุทธิ์อาศัยร่างกายของมนุษย์ ยังต้องกลายเป็นสีดำอย่างนี้ ถึงจิตของมนุษย์ เดิมทีเป็นของบริสุทธิ์ อาศัยกิเลสจรมาก็ย่อมเกิดความเศร้าหมอง เหมือนกับผ้าผืนนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เป็นของไม่เที่ยงแท้

จึงส่งผลให้พระจูฬปันถกเถระ มีจิตใจจดจ่อ ตลอดจนมีสมาธิจากการบริกรรมผ้านั้นไปจนจิตสงบแล้ว ได้บรรลุธรรม แล้วได้เจริญวิปัสสนาต่อ จึงทำให้พระจูฬปันถกเถระ ได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญา

พระจูฬปันถกเถระ ได้นำท่อนผ้าแก่นั้นเท่านั้น เป็นของเศร้าหมองย่อมด้วยฝุ่นธุลี แต่ธุลีคือราคะเป็นต้น เหล่านั้นมีอยู่ในภายใน และจงนำธุลี คือราคะเป็นต้นนั้นไปเสีย ธุลีเป็นชื่อของราคะ ธุลีคำว่าธุลีนี้ เป็นชื่อของโทสะ ธุลีคำว่าธุลีนี้ เป็นชื่อของโมหะ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นละธุลีนั้นได้แล้ว ย่อมอยู่ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี การละวางต่อราคะ โทสะ และโมหะ เป็นการฝึกขัดเกลาบ่มเพาะนิสสัยให้ค่อยจางหายไปจากจิตใจ

พระจูฬปันถกเถระเนรมิตภิกษุ 1,000 รูป ภิกษุมิถุทธิ์เพราะแห่งตลอดสัจจะแล้ว จึงกล่าวว่า เจ้าจงจับที่ชายจีวรภิกษุองค์ที่กล่าวก่อน พระจูฬปันถกเถระบรรลุถึงความเป็นใหญ่ในธรรมทั้งหลายในบัดนี้ เพราะอาศัยเรามีใช้แต่เพียงในบัดนี้ แม้ในปางก่อน จุลปันถกเถระนี้ถึงความเป็นใหญ่ในโกศแม้ในโกศทั้งหลาย ก็เพราะอาศัยเราเช่นกัน เป็นการสะท้อนถึงการตั้งมั่นในคำพูดที่จะกระทำได้อย่างจริงจัง และเป็นการเอื้ออาทรในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในการร่วมกันทำกิจการใดๆ ก็ตาม

ในเรื่องการเป็นยอดของเหล่าภิกษุผู้เนรมิตกาย อันสำเร็จได้ด้วยใจนั้น ก็เพราะ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นเมื่อจะเนรมิตกายให้เกิดขึ้น ก็ทำให้เกิดขึ้น 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้าง แต่ทำคนมากให้บังเกิดเป็นเหมือนคนเดียวกันไม่ได้ ชื่อว่ากระทำกิริยาอาการได้อย่างเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านชื่อว่า เป็นยอดของเหล่าภิกษุผู้เนรมิตมโนมัยกาย

ผ้าขาวผืนเดียวไปเช็ดมือ และเพียรทำความรู้สึกตัว มีสติอยู่เนืองๆ ไปตลอดทั้งวันว่ากำลังใช้ผ้าเช็ดมือแล้วจักเข้าใจเอง เป็นกุศโลบายในการสอนของพุทธองค์ ที่ให้คนตั้งมั่นอยู่ในสติ มีสมาธิ และมีจิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กระทำ ก็จะสามารถทำให้บรรลุไปสู่ความสำเร็จได้ตามที่ได้ตั้งใจไว้ทุกประการ

อภิปรายผล

พระสงฆ์ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและเป็นหนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้เป็น แหล่งปลูกฝังและเผยแพร่วรรณคดีที่ยอดเยี่ยมของโลก และยึดมั่นในอุดมการณ์ของผู้แสดงธรรม จึงสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ มีปฏิปทาการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของพุทธบริษัทและรักษาพระธรรม (เสฐียร พันธรังษี. 2526: 35) ดังนั้น การเป็นยอดของเหล่าภิกษุผู้เณรมิตกาย อันสำเร็จได้ด้วยใจนั้น ก็เพราะ ภิกษุทั้งหลาย เหล่าอื่น เมื่อจะเณรมิตกายให้เกิดขึ้น ก็ทำให้เกิดขึ้น 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้าง แต่ทำคนมากให้บังเกิดเป็นเหมือนคนเดียวกันไม่ได้ ชื่อว่ากระทำกิริยาอาการได้อย่างเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่านชื่อว่า เป็นยอดของเหล่าภิกษุผู้เณรมิตมโนมัยกาย

ผู้เป็นเลิศในทาง คือ เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษสูงกว่าผู้อื่น เอตทัคคะ เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสาวกผู้มีความเป็นเลิศทางใดทางหนึ่ง โดยทรงพิจารณาถึงคุณธรรมหรือความรู้ความสามารถเฉพาะตัวที่ยอดเยี่ยมกว่าพระสาวกอื่น พระสาวกที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ มีทั้งฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เอตทัคคะมีเฉพาะในครั้งพุทธกาลเท่านั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงตั้งเอง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2541: 1,421) ซึ่ง พระจุลปณณกเถระ เป็นผู้ฉลาดในเจโตวิวิญญู เพราะได้รู้ปาวจรมาน 4 พระมหาปณณกเถระ เป็นผู้ฉลาดในปัญญาวิวิญญู เพราะเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ พระมหาปณณกเถระชื่อว่า ผู้ฉลาดใน ปัญญาวิวิญญู เพราะเป็นผู้ฉลาดในวิปัสสนา

พระจุลปณณกเถระ เป็นผู้รู้ปาวจรมาณ ออกจากองค์มานแล้วบรรลุพระอรหัต ฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็นผู้ฉลาดในเจโตวิวิญญู พระมหาปณณกเถระเป็นผู้รู้ปาวจรมาณ ออกจากองค์มานแล้วบรรลุพระอรหัต ฉะนั้น จึงชื่อว่าเป็นผู้ฉลาดในปัญญาวิวิญญู เช่น การเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 นี้เท่านั้นจัดว่าเป็นทางสายกลางที่อำนวยผลให้บรรลุพระนิพพานในปัจจุบันชาติได้ ดังนั้นผู้ปฏิบัติธรรมจะให้บรรลุผลสำเร็จจะต้องเดินให้ถูกทางและต้องเดินไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อเป็นการอบรม บ่มอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาให้แก่กล้า จึงสามารถเดินไปตามทางจนบรรลุจุดหมายปลายทางได้สำเร็จ (พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). 2552: 3)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

คุณประโยชน์ของวิชามโนมยิทธิ มีดังนี้ (1) เป็นการปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อเข้าถึงแก่นพระพุทธศาสนาแบบมโนมยิทธิ สมาบัติรวมทั้งวิปัสสนาญาณด้วย (2) ได้ญาณ 8 ในขณะปริกรรม ภาวนา ตามลมหายใจ เข้า / ออก ให้กำหนดพุทธานิมิต ให้จิตป็นผู้รู้ จิตเป็นผู้เห็น ได้อานิสงค์ พุทธานุสสติ ในบางกรณี ระลึกถึงพระอริยสงฆ์ ได้อานิสงค์ สังฆานุสสติ เมื่อขณะจิตทรงอารมณ์ฌาน ที่ 1 2 3 4 ได้อานิสงค์ ขององค์ฌานต่างตามลำดับ

เบื้องต้น จะเกิดความคล่องตัว ในวิปัสสนาญาณ และได้อานิสงค์ ในการเกิดในพรหมโลก ตั้งแต่ชั้นที่ 1 ถึง 12 ตามแต่กำลังใจในการเข้าฌานได้ เมื่อมาตั้งกำลังใจในการพิจารณา ในอริยะสัจจะ ข้อที่ 1 คือ ทุกข์ ในเบื้องต้นอันได้แก่ (1) ความเกิดเป็นทุกข์ (2) ความป่วยไข้ไม่สบายเป็นทุกข์ (3) ความพลัดพรากของรักของชอบเป็นทุกข์ (4) ความแก่ที่ย่างก้าวเข้ามาเป็นทุกข์ (5) ความตายที่ก้าวเข้ามาเป็นทุกข์ / ได้อานิสงค์ ในธรรมมานุสสติกรรมฐาน

เนื่องด้วยวิปัสสนาญาณ 9 เมื่อตั้งใจอธิฐานว่า ขึ้นชื่อว่าการเกิดใน พรหมโลก เทวะโลก มนุษย์โลก อบายภูมิ 4 เราไม่ต้องการที่จะไปเกิดอีก ภายหลังจากตายไปในชาตินี้ เราขอมุ่งตรงอย่างเดียว คือพระนิพพาน ได้อานิสงค์ ขณิกะนิพพาน ในขณะที่นั้นจิตจะว่างจากกิเลสชั่วขณะ เข้าสู่กระแสแห่ง อริยะเจ้าเบื้องต้น (พระโสดาบัน ต้นๆ) ชั่วขณะ ทิพย์จักขุญาณ หรือเป็นผลของอภิญญานั้นเอง ได้ อานิสงค์ ให้ถอดอภิญญานกาย ได้ เพราะจิตว่าง จากกิเลส คือเครื่องเศร้าหมองร้อยใจ

เมื่อได้พบพระพุทธเจ้า ที่นำอภิญญานกายไปสู่โลกแห่งความเป็นทิพย์ ได้อานิสงค์ พุทธานุสติ เมื่อได้พบพระอริยะสงฆ์ ที่นำอภิญญานกายไปสู่โลกแห่งความเป็นทิพย์ ได้อานิสงค์ สังฆานุสติ เมื่อได้พบ เทวดา หรือพรหม ที่นำอภิญญานกายไปสู่โลกแห่งความเป็นทิพย์ ได้อานิสงค์ เทวตานุสติ เมื่อได้บารมีมาถึงลำดับที่ 12 นี้ แล้วความดีเดิม ที่เคยฝึกได้ อภิญญา 5 จะรวมตัวกันจนเป็นผลในชาติปัจจุบัน เป็นอภิญญา เล็กๆ น้อยๆ คือ ทิพย์จักขุญาณ และ ฤทธิ์ทางใจ นั้นเอง ได้อานิสงค์ สามารถที่จะท่องเที่ยว ใน อบายภูมิ 4 , มนุษย์โลก , เทวะโลก , พรหมโลก , และ เมืองพระนิพพาน ในที่สุด เมื่อได้ฤทธิ์ทางใจ แล้วจะได้อานิสงค์ เป็นความรู้ตามมาอีก 8 อย่าง หรือ ญาณ 8 นั้นเอง เมื่อรู้ความไม่เที่ยงใน ภพทั้ง 4 แล้ว และรู้ความเที่ยงในพระนิพพาน จิตก็จะเบื่อหน่ายในการเกิด ในภพทั้ง 4 และตั้งกำลังใจไว้ที่พระนิพพาน เพียง สถานที่เดียว ด้วยเหตุทั้งหลายเหล่านี้เอง ขอให้ข้าพระพุทธเจ้า และหมู่คณะจงได้เข้าถึงซึ่งพระนิพพานในชาติปัจจุบันนี้เถิด

สรุป

มโนมยทธิญาณ คือ ปัญญาที่ทำให้เกิดฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ สามารถนิรมิตกายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ ให้เหมือนกับกายที่เป็นอยู่ เป็นต้น ดังอุปมาเรื่อง งูกับคราบของงู เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชา 8 ของผู้สำเร็จฌานขั้นสูงสุด ขำนาญ จนคล่องแคล่ว

ดังนั้นผู้ที่จะมีฤทธิ์ดังกล่าวนี้ ได้ต้องเจริญฌานทั้งรูปฌาน และอรูปฌาน และมีความชำนาญมาก และกึ่งนิรมิตรูปอื่น ด้วยใจที่ออกจากฌานสูงสุด รูปนั้นก็เหมือนกับรูปที่คิดไว้ และเหมือนกับรูปของตนทุกประการ เป็นต้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องของปัญญาระดับสูงที่อบรมจนจนถึงขั้นสูงสุด ที่สำคัญยังไม่เข้าใจเรื่องฌานไม่ได้เห็นโทษของกิเลสในชีวิตประจำวัน แต่กับมีความต้องการฤทธิ์ด้วยโลภะ ดังนั้นโลภะ จึงไม่ใช่หนทางไปสู่การเจริญสมถภาวนาเลย จึงเป็นเรื่องของปัญญาตั้งแต่ต้น เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่ใคร บุคคลใด ที่จะไปทำมโนมยทธิได้แบบง่ายๆ และมโนมยทธิก็ไม่ใช่หนทางดับกิเลส

เรื่องของฤทธิ์ทางใจ (มโนมยิทธิ) เป็นผลของการอบรมมาน จนถึงความชำนาญคล่องแคล่ว และไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เป็นสิ่งที่ยากมาก แต่ประการสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ไม่ใช่หนทาง ที่เป็นไปเพื่อการดับกิเลส หนทางที่เป็นไปเพื่อการดับกิเลส มีทางเดียวเท่านั้น คือ การอบรมเจริญปัญญา อบรมเจริญมรรคมีองค์ 8 (สติปัญญา) อันเป็นหนทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสาวกทั้งหลายดำเนินมาแล้ว ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจ ตั้งแต่เบื้องต้นเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการเริ่มต้นด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

สิ่งที่สามารถศึกษา และเข้าใจได้ในชีวิตประจำวัน คือ สภาพธรรมที่กำลังมี กำลังปรากฏในขณะนี้ ที่จะต้องฟังบ่อยๆ เนื่องจากเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจริงๆ เรื่องปกติธรรมดาๆ ในชีวิตประจำวัน แต่รู้ได้ยาก เพราะเหตุว่า สะสมความไม่รู้มาอย่างเนิ่นนาน ซึ่งจะต้องมีความอดทน พร้อมทั้งมีความเพียรที่จะฟังพระธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

- พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 14.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- บรรจบ บรรณรุจิ. อสีติมหาสาวก. (2537). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อดำ วัดท่าซุง). (2550). “มโนมยิทธิ”. เรียบเรียงโดย สุนิสา วงศ์ราม. ศูนย์พุทธ
ศรัทธา. สำนักปฏิบัติพระกรรมฐาน.สระบุรี : สาขาวัดท่าซุง.
- เสฐียร พันธรั้ง. (2526). ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). คำวัด. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). (2552). อัมมจักกัปปวัตตนสูตร. แปลโดยพระคันธสาราภิวังค์. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.